

*George ENACHE**

EPISCOPUL VALERIAN ZAHARIA: ÎNTRE SFÂNTUL SINOD ȘI PUTEREA COMUNISTĂ

BISHOP VALERIAN ZAHARIA: BETWEEN THE HOLY SYNOD AND THE
COMMUNIST POWER

Abstract: Valerian Zaharia was bishop of Oradea from 1951 to 1969. Little has been written about his life and work. This is motivated by his controversial past, characterized by close collaboration with the communist regime. This collaboration is attested by many writings of the bishop but also by many files of the former Securitate. From these documents it emerges who Bishop Valerian Zaharia really was, and the purpose of this article is to outline this biography that remained secret for a long time.

Keywords: Valerian Zaharia, Oradea, Romanian Orthodox Church, Justinian Marina, Nicolae Popovici, communism

*

Valerian Zaharia a fost episcop al Oradei în perioada 1951-1969. O perioadă destul de îndelungată, însă cu privire la biografia și opera sa s-au scris extrem de puține lucruri, numele lui intrând într-o zonă de cvasi-anonimat.¹ Iar acest lucru s-a petrecut pe bună dreptate deoarece adevărata sa biografie, o adevărată „historia arcană”, este departe de lucrurile pe care le putem afla din cele publicate până în prezent. Deschiderea arhivelor fostei Securități a scos la iveală o serie de dosare legate de numele lui Valerian Zaharia, care ne face să înțelegem, în sfârșit, de ce patriarhul Justinian Marina nu-l agreea deloc, îl vedea ca un pericol pentru Biserică și a căutat, prin toate mijloacele, să-l înlăture din scaunul episcopal. În cele urmează, dorim să reconstituim această „istorie secretă” a episcopului Valerian, pe baza unor

* Universitatea „Dunărea de Jos” din Galați, george.enache@ugal.ro, ORCID: 0000-0001-9389-993X.

¹ Mircea Păcurariu, „Valerian Zaharia,” *Dicționarul teologilor români* (Sibiu: Editura Andreiană, 2014); Vasile Ailioaei, „Trecerea la cele veșnice a episcopului Valerian Zaharia (1905—1996),” *Biserica Ortodoxă Română*, anul CXIV, nr. 1-6 (ianuarie-iunie 1996). „Valerian Zaharia,” accesat octombrie 2024, https://ro.wikipedia.org/wiki/Valerian_Zaharia.

documente indiscutabile. Dacă multe dintre documentele Securității pot fi contestate, colportând zvonuri fără vreo bază, dosarele lui Valerian Zaharia abundă de memorii și rapoarte ale acestui cleric care s-a legat atât de mult de comuniști încât, după cum vom vedea, a devenit chiar pentru aceștia o povară. La acestea se adaugă nenumărate publicații oficiale, cvasi-ignorate, tocmai datorită conținutului lor delicat. Nu vom insista asupra datelor biografice de tinerețe, ci vom trece direct la discutarea relației, foarte complexe, pe care viitorul ierarh a avut-o cu autoritățile politice, administrative și polițienești.

Valerian Zaharia intra pentru prima dată în atenția aparatului represiv în 1938. O notă informativă semnala că starețul mănăstirii Rughi, din județul Soroca, Valerian Zaharia, care era și directorul școlii de cântăreți din mănăstire, făcea propagandă legionară printre elevii școlii și țăranii din împrejurimi.² Nu știm ce consecințe a avut această informare, însă după pierderea Basarabiei în vara anului 1940, Valerian Zaharia se stabilea la Iași. Legătura cu legionarii era clară, din moment ce, după instaurarea regimului național-legionar, el era numit director al Seminarului „Veniamin Costache” din capitala Moldovei.

După rebeliunea din 21-23 ianuarie 1941, un denunț arăta că directorul seminarului „a chemat în seminar un număr de circa 20 de preoți și călugări și, în fruntea lor, a manifestat contra bunei administrații a dvs. (generalul Antonescu, n.n.), spunând că trebuie să fiți scos chiar din lume, nu numai de la conducerea țării. Apoi, când datorită armatei ce cu onoare conduceți, s-a ajuns la o liniște și ordine totală, acest popă face adunări în camera lui din seminar și sub pretext că discută chestiuni de administrația școlii, face propagandă contra dvs. și le spune pedagogilor și preoților că nu va trece mult și veți lua și dvs. drumul celor 17 eroi care au căzut în capitală, căci armata nu va sta mult și se va risipi...

Domnule General, toate acestea arătate de către subsemnatul le fac pentru ca nu cumva boala pe care o are acest preot, bolnav de idei periculoase siguranței statului, să se întindă mai mult...”³

Evident, Legiunea de Jandarmi Iași i-a deschis dosar penal. Nu este locul să discutăm în amănunt ancheta. În mod indubitabil, Valerian a fost un aprig simpatizant legionar, însă acuzațiile la adresa lui, care au venit din mai multe părți, sunt diverse și contradictorii, adesea greu de crezut. Este un tipar care se va repeta și în perioada comunistă, când inamicii săi vor reitera acuzațiile de la Iași, amplificând povestea. Faptul că zvonurile se amplificau spre absurd, rezultă și dintr-un document semnat de Zaharia, la 31 ianuarie 1941: „În orașul Iași circulă câteva zvonuri

² Arhivele Consiliului Național pentru Studierea Arhivelor Securității (ACNSAS), fond Informativ, dosar 160111, vol. 1, f. 2.

³ Ibid., f. 14.

absurde și calomnioase la adresa mea și a elevilor Seminarului „Veniamin Costache” în legătură cu evenimentele din săptămâna trecută și anume: că subsemnatul ca director, am înarmat elevii cu revolvare și în fruntea lor am ieșit la revoluție și că actualmente aş avea podurile pline cu mitraliere și muniții.

Pentru lămurirea noilor șefi ai autorităților în stat facem următoarele precizări:

1. În ziua începerii rebeliunii nu am permis elevilor seminarului să părăsească școala;
2. Elevii legionari, în conformitate cu ordinul Ministerului Educației Naționale nr. 230882/1940, pe care vi-l înaintăm în copie, erau organizați în frății de cruce, organizație autonomă și în afară de autoritatea directorului, încât de felul cum se conducea și acționa, niciun director din țară nu poate răspunde...;
3. Întrucât cei care ne defăimează sunt unii oameni cu răspundere în stat și pentru a curma suspiciunea...vă rugăm să binevoiți a dispune ca organele Parchetului Militar să binevoiască a se deplasa la seminar, unde să facă cea mai severă descindere în poduri, beciuri și curte, pentru a se termina odată cu această poveste...”⁴

În cele din urmă, ancheta nu conduce la rezultate semnificative iar Valerian Zaharia este scutit de alte neplăceri. Episodul dezvăluie vocația lui Valerian de „memorandist”. Numeroase memorii justificative, de zeci de pagini, analitice și sistematice deopotrivă, sunt redactate de arhimandrit pentru a-și lămuri situația în fața organelor statului. Este o practică care, în următoarele decenii, se va amplifica la un nivel nemaîntâlnit la oricare cleric sau ierarh al Bisericii Ortodoxe Române, ajungându-se, într-un final, până la memorii de 300 de pagini. De asemenea, acum se vedește și de ce mulți îi pun în spate tot felul de activități necurate: caracterul imposibil.

Ce a urmat în viața lui Valerian până în 1944 nu este documentat în arhivele Securității. Apoi, un document menit să prezinte orădenilor activitatea episcopului lor pe durata a 12 ani, arată că din 1944 până în septembrie 1946, a fost profesor la Liceul „Iulia Hașdeu” din București, pentru ca apoi, până în februarie 1948, să activeze la Liceul „Gheorghe Șincai”.

În acest timp, „în noua orânduire socială, se arată în documentul menționat, care transformă din temelii viața poporului nostru, Prea Sfințitul Valerian, sesizând momentul cel mai mare și istoric al patriei, desfășoară o activitate deosebită mai ales ziaristică în care se dezleagă problemele mari care frământă omenirea și dă orientări prețioase clerului și credincioșilor ortodocși să apuce pe drumul păcii și progresului, pe drumul făuririi vieții celei noi, mai bune, mai drepte și mai fericite.

Ferm convins de instituirea duhului de dreptate din țară, Preasfinția Sa intră cu curaj și hotărâre în lupta progresistă, în lupta de creare a condițiilor de existență și viață nouă. Devine, încă de la întemeierea sa, membru PNP și îndrumă clerul și

⁴ ACNSAS, fond Penal, dosar 13583, f. 78.

păturile mijlocii să se încadreze cu tot sufletul în noua orânduire socială și în marea năzuință de pace și muncă constructivă, în calitate de secretar politic al Grupării preoților, care lucra pe lângă Comitetul Central al Partidului Național Popular.

În ziarele *Națiunea* și *Universul*, ca redactor bisericesc, scrie articole pline de curaj asupra treburilor și năzuințelor noastre bisericești și cetățenești, îndemnând cititorii să o rupă cu trecutul mașter și să-și întoarcă fața cu hotărâre spre viitorul luminos pe care ni-l asigură stăpânirea puterii populare. În special în apărarea păcii și consolidarea unificării, dă lămuriri și îndrumări prețioase, care au însemnat mult în acei ani de adâncă prefacere socială și spirituală din țara noastră, și nu numai dă îndrumări, ci și ia o atitudine dâră și hotărâtă în apucarea drumului pe care trebuie să meargă clerul și credincioșii Bisericii Ortodoxe. Aceasta o confirmă și declarația unui preot din Iași, Scarlat Porcescu, spunea celor prezenți: „Vlădica Valerian a fost democrat atunci când mulți dintre preoți nu se gândeau deloc s-o facem și când mulți dintre ei așteptau alte delegări politice.”⁵

Textul cu siguranță a fost scris de Valerian (este stilul său) la persoana a treia și este revelator despre cum se vede autorul pe sine la începuturile regimului comunist: un adevărat înaintemergător, care s-a angajat printre primii alături de comuniști, prin intermediul Partidului Național Popular, desfășurând o campanie extrem de agresivă în presă, încercând să suprapună cuvântul Bisericii cu cel al Partidului Comunist. Câteva direcții generale ale scrisului său au fost pomenite mai sus, însă, în rândurile următoare, el detaliază cu mândrie o parte din isprăvile sale jurnalistice:

„În *Națiunea* a fost demascată de Valerian Zaharia, pentru prima dată, de pe poziție bisericească, activitatea politică a lui Iuliu Maniu și s-a luat pentru prima dată poziția justă bisericească față de naționalizare și colectivizare.

În *Universul* s-a dus o lungă campanie de presă împotriva misticismului bolnăvicios și a falselor teofanii și tot aici, pentru prima dată sub condei bisericesc, a demascat pe cardinalul Mindszenty, articol care a fost reprodus de presa franceză și chiar de cea americană, sub titlul „El a trădat poporul și Evanghelia”.⁶

Nu vom cita din bogata activitate publicistică a lui Valerian, deoarece multe din ideile sale enunțate atunci se vor regăsi plenar în diferitele pastorale date ca episcop, iar din acelea vom cita în mod extins. Spunem doar că reacțiile la ceea ce Valerian publica au fost furtunoase. Pe adresa redacției *Universul* au venit sute de scrisori, din care o parte au fost inserate în dosarul său de Securitate. O parte din aceste epistole critică din punct de vedere teologic alegațiile viitorului episcop.

⁵ ACNSAS, fond Informativ, dosar 5108, vol. 2, f. 170.

⁶ Ibid.

Multe dintre scrisori conțin însă injurii consistente la adresa lui Valerian Zaharia, considerat ca vândut total comuniștilor.

Însă, o părere la fel de proastă o avea despre arhimandritul ziarist, devenit între timp și inspector în cadrul Ministerului Cultelor, patriarhul Justinian.⁷ O notă informativă din 17 iulie 1949 arată următoarele: „Patriarhul nu-l mai poate suporta pe dobitocul de Valerian Zaharia. Acest arhimandrit tâmpit s-a făcut – prin *Universul* – îndrumătorul ortodoxiei. Măgăriile și ereziile pe care le semnează în gazetă sunt puse de oamenii care nu-l cunosc în contul Bisericii. Patriarhul este hotărât să termine cu această scandaloasă stare de lucruri. Rătăcirile, prostiile, abaterile de dogmă și deci ereziile scrise de acest arhimandrit, constituie piese suficiente pentru a fi caterisit și patriarhul este hotărât să-l caterisească, convocând în acest scop Sinodul permanent, compus din episcopii și mitropoliții țării.”⁸

Motivația Patriarhului era una dublă: pe de-o parte, era iritat de discursul lui Valerian Zaharia, deoarece dădea apă la moară celor care considerau că Biserica Ortodoxă a devenit o simplă unealtă a puterii comuniste, percepție pe care nici autoritățile comuniste nu o doreau încetățenită, iar, pe de altă parte, se temea de sprijinul de care se bucura Valerian în rândurile unor potențați precum Petre Constantinescu – Iași, care îl vedea pe arhimandrit într-un post de episcop. Cei din anturajul lui Justinian se temeau că, într-o bună zi, prin loialitatea totală față de regim, Valerian Zaharia ar putea deveni patriarh, înfeudând biserica complet regimului comunist.⁹

Între timp, Valerian fusese numit stareț al importantei mănăstiri Antim din București. Miron Cristea și Nicodim Munteanu acordaseră o grijă deosebită acestei mănăstiri, care cuprindea și un cămin pentru monahii studenți.

În plus, mănăstirea Antim este loc de închinare pentru persoane cu multă influență. Din comitetul alcătuit în 1945 pentru coordonarea refacerii clădirilor mănăstirii, grav afectate de cutremurul din 1940 făceau parte, pe lângă starețul Vasilache, secretarul protosinghel Sofian Boghiu, Sandu Tudor și profesorul Alexandru Mironescu, generalii Gheorghe Strătilescu, Gheorghe Iorgulescu, Ioan Țone și Traian Tetrat, personaje care au deținut funcții importante în structurile de putere în perioada celui de-al doilea război mondial și care au contribuit foarte mult la renovarea ansamblului monahal. În același timp, aceste persoane deveniseră un fel de protectori ai tinerilor studenți teologi din cadrul mănăstirii și se bucurau de participarea la slujbe și de întâlnirile cu soborul.

⁷ Detalii cu privire la disputa dintre patriarhul Justinian și Valerian Zaharia în George Enache, *Ortodoxie și putere politică în România contemporană* (București: Editura Nemira, 2005), 119-147.

⁸ ACNSAS, fond Informativ, dosar 160111, vol. 1, f. 134.

⁹ Ibid.

Nicodim numise ca stareț pe Vasile Vasilache, cel care l-a sprijinit pe ziaristul Sandu Tudor și pe călugărul Benedict Ghiuș să genereze cunoscuta mișcare a „Rugului Aprins”. Nu este locul să povestim aici biografia intelectuală a lui Sandu Tudor, pe care am făcut-o în altă parte.¹⁰ Amintim doar întâlnirea de la Cernăuți, din 1943, organizată de Sandu Tudor și părintele Benedict Ghiuș, sub patronajul mitropolitului Tit Simedrea, la care au luat parte pr. Nicolae M. Popescu, Alexandru Elian, Alexandru Mironescu, Anton Dumitriu, Paul Sterian, Constantin Noica, Petru Manoliu, H.H. Stahl, arhim. Benedict Ghiuș și Sandu Tudor, majoritatea acestora regăsindu-se ulterior sub cupola Antimului.

În preambulul programului manifestărilor se arătau următoarele: „Din râvna unor oameni cu carte, preoți și mireni, doritori de o adâncire ortodoxă mai mare și îmbunătățire spirituală atât în parte, cât și de obștească trăire creștină, prin deosebita înțelegere, ocrotire și binecuvântare a Înalt prea Sfințitului Tit, mitropolitul Bucovinei, s-au putut organiza: șapte zile de priveghere în minunata cetate duhovnicească a Arhiepiscopiei Cernăuților”. Textul, simplu și limpede, exprimă pe deplin intențiile organizatorilor, care se vor regăsi manifestate în chip plinar la Antim. Antimul este doar locul geometric în care căutările pe drumul credinței ale unor laici și mireni s-au putut exprima plinar.

Ce a reprezentat „Rugul Aprins” de la Antim? Nimic altceva decât o celebrare a normalității religioase. „Rugul Aprins” are un caracter sobornicesc real, prin așezarea laolaltă a clericilor și credincioșilor, într-o comuniune de iubire, pentru împreună lucrare pentru desăvârșire spirituală și mântuire. Este adevărat, este o credință mai elevată, ce prețuiește cultura, însă nu trebuie uitat că, și la Cernăuți, și la București, întâlnirile aveau loc în spațiul bisericii și nu era vorba doar de discuții și speculații filosofico-literare, ci și de participare la slujbe, meditații duhovnicești și rugăciuni. Din acest punct de vedere, „Rugul Aprins” reprezintă un model de economie sufletească între oamenii Bisericii și credincioși, în cazul de față provenind din pătura intelectuală.

Este adevărat, Sandu Tudor și-a impus pecetea puternică asupra activității „Rugului Aprins”. Fiind mai înclinat spre dimensiunea contemplativă, aidoma prietenilor Alexandru Mironescu și Benedict Ghiuș, el a imprimat dimensiunea pronunțat mistică, isihastă, a întâlnirilor, pe care unii nu au gustat-o în mod special, după cum mărturisește mitropolitul Bartolomeu Anania, care spune că, la acea vreme, nu-și descoperise aderențe intime la subțirele univers al despătimirii și neprihanei”, preferând cercul literar organizat la reședința lui Barbu Slătineanu. De

¹⁰ George Enache, *Sandu Tudor (părintele Daniil) ideologiile extremiste și poliția politică* (București: Editura Lumea Credinței, 2018), 63-96.

la călătoria la Athos Sandu Tudor a păstrat o fascinație aparte pentru Rugăciunea Inimii iar aflarea părintelui Ioan cel Străin, odinioară viețuitor la Optina, mai apoi refugiat la Cernica a însemnat găsirea starețului mult dorit, capabil să-l conducă pe potecile trăirii isihaste. Rugăciunea neîncetată se practica în unele mănăstiri din România, însă pentru mulți din cercul de la Antim venirea părintelui Ioan reprezintă „întâlnirea fondatoare”, rămasă de neșters în sufletele lor. Sub oblăduirea părintelui Ioan, Sandu Tudor și-a dezvoltat perspectiva teologică despre Rugul Aprins și a pus întâlnirile de la Antim sub patronajul Maicii Domnului „Rugul Aprins”. Mai târziu, denumirea de „Rugul Aprins” va juca rol de nume pentru o asociație, repede desființată în 1948, dar care va oferi mai târziu Securității pretextul invocării unui cadru organizat de „activitate ostilă”.

Dar, este greșit să se vadă în Sandu Tudor un lider în sensul clasic al cuvântului, sau un conducător de organizație, cum l-a conceput Securitatea. El nu este un intelectual care dă lecții, ci un credincios al Bisericii, care-i slujește pe ceilalți în spiritul iubirii creștine și conform talanților cu care era înzestrat. Gestul de a sta în clopotnița de la Antim, cererea de intrare în monahism, modul în care respectă rânduielile Antimului arată un Sandu Tudor participant la un „proiect de mântuire” mai larg, pornit dintr-o nevoie interioară și din dragoste pentru ceilalți, iar nu din dorința de a fi lider.

În amintirile starețului Vasile Vasilache întâlnim o reprezentare clară a ceea ce însemna, din punct de vedere formal, activitatea „Rugului Aprins”. Avem, pe de o parte, întrunirile literare, desfășurate în chilia stăreției, în fiecare joi seara. „De fiecare dată, spune părintele Vasilache, președinția ședinței era oferită aceluia care venea să prezinte creația sa inedită”. Dintre conferențieri, sunt amintiți Ion Marin Sadoveanu, Vasile Voiculescu, Anton Dumitriu, Alexandru Mironescu, Paul Sterian, Mircea Vulcănescu, Haralambie Vasilache sau Sandu Tudor. Toate materialele prezentate erau, într-un fel sau altul, legate de problema spiritualității și a cunoașterii duhovnicești.

Alături de acest „salon literar” în care era vorba de creații originale, existau conferințele de duminică după-amiază „pentru publicul cel mare al Capitalei, pentru cei ce luau parte la slujbele de la mănăstirea Antim... temele ce se înfățișau erau cele religioase și morale, ne spune părintele Vasilache. O largă contribuție a adus la aceste conferințe Arhimandritul Haralambie Vasilache, Prof. Alexandru Mironescu, Arhim. Benedict Ghiuș, Dr. Vasile Voiculescu, Prof. Anton Dumitriu, Paul Sterian, Sandu Tudor, fratele Andrei Scrima și noi, precum și alți mulți conferențieri.

Aceste conferințe erau urmate de discuții publice, fiecare asistent având dreptul să ceară lămuriri în plus, ori să aducă contribuții personale. La aceste conferințe luau parte și profesori de la teologie, ca Ioan G. Savin, prof. Dumitru Stăniloae și alții, generalul Constantin Manolache, Mitropolitul Tit Simedrea și alți

ierarhi, precum și profesori secundari, ingineri, doctori, studenți și credincioși din București.

Sala cea mare de conferințe a mănăstirii era totdeauna plină de lume, care adesea umplea și odăile vecine. Discuțiile erau adesea pline de interes duhovnicesc”.¹¹

„Misterul” Rugului Aprins (nu e vorba de misterul creștin) a fost potențat și de o anumită semiclandestinitate a preocupărilor cu caracter mistic la care au fost obligați după 1948 foștii membri ai grupului. Antimul era considerat un centru de putere și lupta comuniștilor și a aliaților acestora pentru a controla Biserica a făcut ca mănăstirea să intre foarte repede în atenția serviciilor de represiune, chiar înainte de crearea Securității.

Având în vedere toate aceste elemente, misiunea lui Valerian Zaharia ca stareț era cât se poate de clară. Notele informative din perioada stăreției lui Valerian sunt pline de „demascări” ale „misticismului” și „legionarismului” din mănăstire: „În această asociație (Rugul Aprins) sunt înscrși numai inși, care, prin structură, prin pregătirea lor intelectuală, prin activitățile lor din trecut sunt net reacționare. Ei practică un misticism bolnav, care are de scop să consolideze rezistențele față de regimul politic...

Mișcarea mistică de la Antim este o prelungire a isihasmului din Sf. Munte Athos. Ea se manifestă astfel: la sfârșitul vecerniei și utreniei, preotul rămâne în fața ușilor împărătești, în completă tăcere. Credincioșii de asemenea rămân imobili, cu privirea fixată într-un punct și în acest extaz mistic, pretind ei că văd lumina cea necreată de care a fost înconjurat Iisus pe muntele Taborului.

În aprilie 1948, fiind numit stareț arhim. Valerian Zaharia, a interzis practicarea acestui soi de manifestări, ca și conferințele din zilele de Duminică după amiază. Totuși, se arăta în nota informativă, actualul stareț Valerian Zaharia nu-i poate elimina din biserică, unde ei (autorul se referă la ofițerii sprijinitori ai mănăstirii, n.n.) vin regulat și deci au contact continuu. Ceva mai mult, femeile lor, prin relațiile ce le au, uneltesc înlăturarea actualului stareț Valerian Zaharia și punerea ca stareț a arhimandritului Benedict Ghiuș, fapt care este pe cale de a se îndeplini.”¹² Așa s-a și întâmplat, Valerian Zaharia fiind înlocuit din funcția de stareț de către patriarhul Justinian tocmai cu Benedict Ghiuș, numit și vicar patriarhal (dar refuzat ulterior de guvern), care a încercat să protejeze mănăstirea, fără a mai continua însă cu întâlnirile publice.¹³

¹¹ Haralambie Vasilache, *De la Antim la Pocrov* (București: Editura Eikon, 2015), 56.

¹² ACNSAS, fond Informativ, dosar 160111, vol. 1, f. 105.

¹³ George Enache, *Biserica în comunism. Modele și mărturii* (București: Editura Eikon, 2014), 219-222.

Resemnăt momentan, Valerian se va concentra pe scrisul la *Universul* și pe funcția de inspector la Culte. În condițiile în care se apropiau noi alegeri de episcop, Valerian primește, prin intermediul mitropolitului Firmilian Marin al Olteniei, cu care se cunoștea de multă vreme, o ofertă din partea patriarhului Justinian: „În seara zilei de 21 decembrie 1949, mitropolitul Firmilian Marin al Olteniei l-a vizitat la domiciliul său pe arhimandritul Valerian Zaharia. Cu această ocazie Firmilian a adus oferta reînnoită a patriarhului Justinian pentru încadrarea lui Zaharia ca arhiereu vicar la patriarhie, cu condiția să renunța la campania împotriva patriarhului și la publicatul articolelor în *Universul*.

Valerian Zaharia a refuzat această propunere, afirmând că patriarhul îi cere să renunțe la ceea ce constituie în fond contribuția sa la democratizarea vieții bisericești.

În replică, Firmilian Marin l-a sfătuit pe Zaharia Valerian să primească totuși oferta și să devină arhiereu, pentru că în acest fel se pune la adăpost de pedeapsa ce-l așteaptă la venirea iminentă a anglo-americanilor pentru activitatea sa favorabilă comuniștilor. „Un arhiereu, continua Firmilian, poate fi trimis la mănăstire, la nevoie într-un schit, dar în niciun caz în judecată de un regim, care se va sprijini pe Biserică.”

La contraargumentele lui Valerian Zaharia, Firmilian Marin a precizat că și patriarhul Justinian se teme de întoarcerea iminentă a roții și ia în considerare retragerea sa la o mănăstire, încercând totodată prin fostul deputat Gogu Grigore Pleșoianu să ia contact cu cercurile opoziționiste, pentru ca acestea să-i garanteze viața în schimbul încetării sprijinului pe care-l acordă el – patriarhul, regimului.”¹⁴

Documentul este extrem de interesant, arătând limpede că ipoteza ca regimul comunist să fie înlăturat de forțele din Occident era luată în considerație la modul serios. De aceea, ierarhii aveau grijă să țină un balans, astfel încât să nu fie percepuți ca fiind excesiv de supuși față de regimul comunist, fapt pe care Valerian Zaharia îl va ignora. Între Justinian și Valerian se va instaura o rivalitate durabilă, care va întinde pe decenii, Justinian acuzându-l pe Valerian de insubordonare și introducerea unei linii politice prea fățișe în biserică, iar Valerian acuzându-l pe patriarh de duplicitate politică față de regim.

„În 1949 și 1950, se spune într-un document, Valerian Zaharia caută prin toate căile să fie promovat episcop în unul din scaunele vacante, socotindu-se îndreptățit la aceasta prin eforturile sale politice, publicistice și oratorice, depuse pentru promovarea ideilor democratice în rândurile clerului. Justinian Marina, în schimb, a preferat să desființeze unele eparhii, decât să-l introducă în Sinod, pentru a

¹⁴ ACNSAS, fond Informativ, dosar 160111, vol. 1, f. 102.

nu avea acolo un „cal troian” și a păstra în rândurile ierarhilor monopolul unor bune legături cu autoritățile.”¹⁵

Dovadă a celor scrise mai sus stă un memoriu de 22 de pagini, adresat se pare de Valerian Zaharia lui Vasile Luca, după cum rezultă din însemnarea care încheie textul: „Deși cele înșiruite aici sunt dureri și năzuințe ale unei preoțimi cinstite, care vrea să meargă alături de poporul muncitor din această țară, totuși formularea lor și hotărârea de ale transmite d-voastră nu este decât opera mea...nimeni necunoscând conținutul acestei scrisori, nici măcar ministrul Cultelor, Stanciu Stoian, căruia i-am spus numai atât, că-i voi scrie direct d-lui Vasile Luca.

Prin această scrisoare n-am urmărit deschiderea unui proces public, sau dărâmarea din situația ce o are cineva din biserică, ci numai îndreptarea unor stări de lucruri dureroase, încât scrisoarea trebuie primită ca o datorie...de a informa partidul asupra unor stări de lucruri din Biserica Ortodoxă.”

De ce îi scria lui Vasile Luca? Din document rezultă că Valerian îi solicitase o audiență și, cum nu o obținuse, trimisese această scrisoare, „mult prea lungă”, după cum recunoaște și el, deoarece Vasile Luca era „omul căruia Partidul i-a încredințat resortul cultelor.”

Ce se spune în memoriu? Autorul pornește de la lucrările plenarei a V-a a CC al PMR, în care s-a menționat la loc de frunte rolul preoțimii în lupta pentru pace, Valerian subliniind importanța pe care trebuie să o joace preoțimea ortodoxă în această luptă, având în vedere că neoprotestanții și catolicii, având conducerea în afara României, se transformaseră în agenți ai capitalismului.

„CC al PMR n-a neglijat ortodoxia, se pune în document, fiindu-i chiar mai mult decât favorabilă. Colaborarea – în unele probleme generale – dintre regim și biserică, este absolut necesară...Or - pune Valerian punctul pe i în chestiunea care-l preocupa – colaborarea regimului cu ortodoxia se face acum numai printr-un singur om, patriarhul Justinian.”

Urmează câteva pagini în care Valerian demască activitatea necorespunzătoare a patriarhului, acuzându-l de despotism, folosind forurile de conducere bisericești doar în scopuri consultative. Ori, consideră Valerian, patriarhul ar trebui să fie executantul deciziilor acestor organisme deoarece „a fost înălțat la importanta funcție ce o deține de un regim care are ca metodă de lucru colectivul. Nici papa de la Roma n-ar putea așa de despotice”, mai spunea arhimandritul.

„Din punct de vedere politic, continuă Valerian, această situație este nesănătoasă și cu nimic folositoare regimului nostru democratic...din două motive:

- a. Este lipsită de efectul propagandistic scontat și

¹⁵ Ibid., f. 181.

b. Este absolut nesigură.”

Asta însemna, crede Valerian, că, de fapt, ce spune patriarhul ar putea fi considerat că nu reprezintă punctul de vedere al bisericii de către inamicii Românei, iar Justinian a dat suficiente dovezi de duplicitate, acționând împotriva preoțimii democratice, prezentându-se în același timp pe sine drept singurul democrat din biserică. Dincolo de manevrele pentru a rămâne singurul interlocutor valabil în fața puterii comuniste, Justinian are un motiv mai adânc: „În toate convorbirile lui particulare, spune că toată politica lui nu țintește la altceva decât să se poată strecura printr-un moment greu, prin care trece biserica acum, dar care greutate este absolut trecătoare; aceasta din urmă să învingă comunismul.

Preotului deputat Gala Galaction i-a spus că PCR l-a ales patriarh pentru ca el să distrugă biserica, că el a admis să fie ales patriarh cu această condiție, dar că după alegerea sa ca patriarh el n-are alt ideal decât să salveze biserica, chiar, dacă pentru a izbuti aceasta, va trebui să plătească cu viața...Scopul constant,..., este de a vida de orice conținut măsurile guvernului în materie de religie, prin afișarea unei false supunerii. Acest lucru nu i s-ar fi îngăduit de un colectiv de lucru, purtător și vehicul al unei idei centrale.”

Prin urmare, „preoțimea (democrată) socotește că această colaborare dintre regim și biserică, nu trebuie să se facă numai printr-un singur om, ci ea, în conformitate cu învățătura leninismului, trebuie să aibă o bază mai largă, pentru ca vigilența democratică să poată funcționa cât mai corect și mai prompt. O asemenea sarcină n-ar putea fi asumată decât de biserică în întregimea ei.”

Valerian propunea, nici mai mult, nici mai puțin, ca sinodul să fie înlocuit în atribuțiile sale de preoțimea democrată: „Participarea activă a preoțimii alături de regim, în problemele generale, ar fi de o valoare propagandistică incalculabilă...putând antrena pe șovăitori, diformă rezistențele și stimula pe cei nehotărâți. Un exemplu adânc pilduitor avem în felul în care a procedat vecina noastră din sud, R.P. Bulgaria, unde regimul democratic se bazează pe organizațiile profesionale democratice preoțești pentru a ține în șah ierarhia superioară.”

Preoțimea democrată trebuia să primească posibilitatea de manifestare pe plan politic, într-o organizație profesională, în care trebuiau angrenați toți slujitorii cultelor: „În această organizație profesională a tuturor slujitorilor cultelor, toți ar trebui să se declare, nemaivând putința de a se ascunde după pretenția că regimul nu dorește ca slujitorii cultelor să se amestece în politică...Toată grija partidului și a guvernului ar fi ca la conducerea acestei organizațiuni să intre oameni strict verificați politicește, care ar urma să asculte de directivele directe ale unui colectiv ce ar funcționa pe lângă partid.”

Această structură amplă este cea mai importantă propunere făcută de Valerian în acest memoriu. La ea se adăuga sugestia ca patriarhului Justinian să-i fie

impuși consilieri democrați iar „partidul să se gândească din vreme la cultivarea unor elemente din rândurile preoțimii democratice, pe care să le promoveze la timp potrivit în posturile de episcop vacante.”¹⁶

Din fericire, propunerile aberante ale lui Valerian Zaharia nu au fost puse în practică, însă insistențele sale pe lângă puterea comunistă au dat roade. După debarcarea din scaunul de la Oradea a lui Nicolae Popovici¹⁷, a urmat o luptă acerbă pentru ocuparea locului vacant, Justinian luptând din greu ca nu cumva să fie ales Valerian Zaharia. Din acest motiv, și scaunul de la Oradea a stat vacant un an, însă, în cele din urmă, la insistențele partidului, Valerian Zaharia a fost ales, fiind instalat la Oradea la 11.11.1951.

În sinteza-bilanț a activității ca episcop, întocmită în 1963, Valerian puncta următoarele aspecte forte ale pastorației desfășurate, de la instalarea ca episcop, în eparhia Oradiei:

1. Rezolvarea „moștenirii politice” lăsate de Nicolae Popovici

Valerian l-a acuzat pe Nicolae Popovici că a practicat o politică șovină, ultra-naționalistă și confesionalistă, care condusesse la dezbinarea diverselor comunități etnice și religioase din regiunea Oradiei. Dar, „cu perseverență rară, răbdare mare și mai ales cu dragoste părintească” Valerian a reuși să-i adune pe toți laolaltă: „După ani de strădanii s-a putut vedea că episcopul român și cel maghiar pot merge la braț pe stradă”.

2. Reeducarea politică a preoțimii

Niciun episcop nu a îndrăznit să folosească atât de frust o expresie ca aceasta în toată perioada comunistă, însă Valerian nu a avut probleme, el vorbind de o adevărată pastorație politică, asemeni celei religioase: „Așa cum Iisus Hristos și-a învățat și format ucenicii, așa P.Sf. Episcop Valerian și-a instruit preoții din eparhie, arătându-le precis, categoric, fără puțință de tăgadă, drumul pe care au de mers: drumul păcii, drumul democrației, drumul colaborării armonioase cu toate cultele și națiunile conlocuitoare, drumul care ne cere să avem privirea definitiv ațintită spre răsărit și nu spre apus...Prea Sfinția Sa a reușit să facă o cotitură în viața preoțimii ortodoxe și să o întoarcă de la extrema dreaptă spre popor, reușind să formeze o preoție cu vederi politice sănătoase, care s-a știut adapta lumii noi și s-a încadrat în ritmul de viață socială pe care l-a creat regimul de democrație populară”.

¹⁶ Ibid., ff. 182-203.

¹⁷ Despre activitatea și modul în care a fost înlăturat episcopul Nicolae Popovici vezi George Enache, *Ortodoxie și putere politică în România contemporană*, 157-279.

3. Consolidarea unificării

Preluând chestiunea greco-catolică de la stadiul echivoc lăsat de Nicolae Popovici, Valerian arată cum s-a implicat în mod nemijlocit în „unificarea sufletească” a „vechilor” ortodocși și foștii greco-catolici, prin acțiuni misionare în toate parohiile. De asemenea, el spune că a renovat, cu ajutorul Ministerului Cultelor, mare parte din bisericile foste greco-catolice, dovadă că, în asemenea situații speciale, misionarismul era permis.

4. Conferințele interconfesionale

Acestea nu erau o invenție a lui Valerian Zaharia, însă el le-a dus la un grad de dezvoltare nemaîntâlnit, exploatând caracterul multietnic și multiconfesional al regiunii. În dosarele Securității se păstrează câteva procese verbale ale acestor conferințe, în care vioara întâi era episcopul ortodox, caracterul acestor reuniuni fiind cel al comitetelor propuse de Valerian în memoriul din 1950. De altfel, el se laudă că „atitudinea politică hotărâtă a Prea Sfinției Sale a servit de exemplu reprezentanților cultelor, care s-au încadrat în spiritul vieții celei noi și și-au dat contribuția în sprijinirea acțiunilor de pace și de progres din țara noastră.”

5. Apărarea dreptei credințe

La acest punct, Valerian Zaharia își trecea campaniile împotriva curentelor neoprotestante, în special pentecostalismul, scriind în acest sens și o carte „Îndrumătorul pastoral”. De asemenea, aici făcea referire la combaterea „falselor teofanii” de la Pișcari și Voievozi, emițând și o pastorală extrem de interesantă, asupra căreia vom reveni.

În ceea ce privește activitatea sa pe plan social și cetățenesc, Valerian Zaharia enumera următoarele puncte:

1. Acțiunile pentru pace, implicându-se în toate comitetele și comițiile create de Partidul Comunist pentru a agita această poveste mobilizatoare.
2. Participarea ca delegat al RPR la Congresul Popoarelor pentru Pace din Viena (1952), în urma căreia a publicat cartea „Soborul popoarelor”.
3. Participare la sesiunea Consiliului Mondial al Păcii de la Budapesta.
4. Vizita în URSS din iulie 1955, când a făcut parte din delegația condusă de patriarhul Justinian, scriind, evident, mai apoi, o carte: „Comuniune de luptă și credință” (1955)

5. A condamnat războiul din Egipt din 1956: „Smerenia Noastră nu poate, nu are dreptul să tacă asupra problemei păcii și a războiului, de care este legată soarta nu numai a Egiptului, ci și a lumii întregi”.
6. Condamnarea rebeliunii din Ungaria din 1956, petrecută ca urmare a „instigării unor conducători din Apus și a neguțătorilor de arme, de aur și de moarte.” El spune mai departe că, în acest context, „niciun episcop din vreo țară socialistă n-a dat o astfel de pastorală, niciun ierarh n-a spus atât de răspicat, în moment oportun, clerului și poporului ardelean, ce are de făcut. Atitudinea dâră și hotărâtă a episcopului Valerian în acele zile furtunoase, a servit de exemplu luminos și încurajator multor români de pe meleagurile apusene ale țării noastre.”
7. Colaborarea cu națiunile conlocuitoare - parte în care reia unele chestiuni deja prezentate.
8. Pentru prietenia româno – rusă : „Din prima zi a venirii sale pe meleagurile Oradiei, fața și inima episcopului Valerian a fost îndreptată în permanență spre Răsărit. Credea cu putere că destinul politic al țării noastre este strâns legat de prietenia cu marea noastră vecină de la răsărit. URSS”. O asemenea declarație de dragoste era (și este) unică în mediile clericale. Valerian enumeră mai multe activități de promovare a prieteniei româno-ruse, inclusiv difuzarea unor broșuri tematice, scrise de el.
9. Colaborarea cu organele locale: „Urmând îndemnul Mântuitorului: „Dați Cezarului ceea ce este a Cezarului, iar lui Dumnezeu ceea ce este a lui Dumnezeu”, episcopul Valerian a înțeles să colaboreze cu organele locale ale puterii de stat în mod sincer și loial, mai ales în problemele mari care frământă țara, îndemnând în permanență și preoțimea la această colaborare.”
10. Sprijinirea socializării agriculturii: „Episcopul Valerian a fost singurul episcop din țară care a sprijinit în mod hotărât și activ opera de socializare a agriculturii încă de la începuturile episcopatului său din 1951. A fost singurul episcop care nu s-a temut să înfrunte rezistența, îndărătnicia și aversiunea acelor țărani care se legau cu toată strășnicia de petecele lor de pământ, împiedecând astfel dezvoltarea vieții agricole în țara noastră.”

În sfârșit, episcopul își enumera opera sa de „scriitor bisericesc și politic”, extrem de prolifică în cărți și pastorale, elementul politic fiind mult mai mare ca prezență în raport cu cel strict bisericesc. Amintim aici doar câteva titluri: „Unele probleme ale războiului și păcii”, 1954, „Pace și îmbelșugare”, 1954, „Muncește și te roagă”, 1954, „Roadele unei prietenii trainice”, 1954 (foarte interesantă, descriind prietenia româno-sovietică pornind de la ideea de prietenie din opera Sfântului Ioan Gură de Aur), „Atomocrație sau demonocrație?”, 1955, „Buruieni crescute în umbra Bisericii”, 1955 (în care, pornind de la cazul Vladimirești, „combate pocăința falsă și

păcatul neascultării în care au căzut unii călugări cuprinși de duhul mândriei”), și multe, multe altele, scrise de un om care s-a crezut „providențial” pentru eparhia Oradiei.¹⁸

Venind vorba de scrierile și predicile lui Valerian Zaharia, pentru conturarea și mai precisă a efigiei sale, merită a fi aduse în atenție câteva fragmente din predicile sale, pentru a se vedea modul special în care introduce chestiuni politice în probleme teologice, predica fiind, de obicei, jumătate teologie (destul de subțire) și jumătate politică (propagandă comunistă).

Iată un exemplu din predica de Crăciun din 1952. Treceam peste partea duhovnicească și ajungem la modul în care reușește vlădica să facă legătura dintre nașterea Mântuitorului și problemele vremii: „Bucuriile pe care ni le aduce în anul acesta praznicul Nașterii Domnului nu se mărginesc numai la învățăturile de credință, ci se leagă și de întâmplările din viața noastră obștească, întâmplări care, prin urmările lor binefăcătoare, creează salturi în mersul patriei spre mai bine.

Cu trei luni înainte, într-o însuflețire unanimă, Marea Adunare Națională a votat proiectul de Constituție a RPR, după ce fusese făcut cunoscut și dezbătut de mulțimea poporului. Constituția cea nouă e o lege fundamentală, fără pereche în istoria țării. Principiile înalte de care este străbătută, împreună cu voința dărză a conducătorilor patriei, de a le aplica întocmai, asigură liniștea și fericita propășire a poporului...

Fiecare creștin să se supună legilor nu de frică, ci din conștiință. Fiecare credincios să fie conștient că are datoria să ajute neîncetat năzuința de ridicare a patriei sale...

În Constituția RPR stă scris că munca e un drept și o chestiune de onoare. Un bun creștin, prețuiește timpul și cinstește munca. Edificiul măreț al Patriei nu se poate clădi decât pe temelia solidă a muncii tuturor.”

Continuând cu variațiuni pe tema muncii, Valerian se oprește, firească, la problema păcii, amintind de congresul de la Viena, la care și el a luat parte: „Biserica ortodoxă aderă cu bucurie la hotărârile luate cu prilejul Congresului păcii de la Viena și-și îndeamnă credincioșii să fie cu adevărat propovăduitorii, apărătorii și luptătorii buni pentru pace... Bogaților lumii care pregătesc un al treilea război mondial, biserica ortodoxă le opune convingerea ei fermă în biruința forțelor păcii, luminii și vieții...”

Textul se încheia, apoteotic, în felul următor: „Dați lui Dumnezeu ce este a lui Dumnezeu, iar Patriei ce este a Patriei...Numai făcând astfel, veți înțelege solia sfântă din noaptea cea sfântă: pe pământ pace, între oameni bunăvoire!”¹⁹

¹⁸ ACNSAS, fond Informativ, dosar 5108, vol. 2, ff. 169-199.

¹⁹ ACNSAS, fond Informativ, dosar 5108, vol. 1, ff. 53-54.

În pastorală de Paști din anul 1953, continuă să brodeze pe tema păcii: „În acest două cuvinte ale lui Iisus („Pace vouă”), zace tot înțelesul viețuirii noastre creștinești, sub oblăduirea cea neconținută a Domnului. Pace omului cu Dumnezeu! Pace omului cu sine însuși! Pace omului cu semenii săi! Pace noroadelor lumii! Pace, pentru bucuria învierii!...

Drept aceia, Biserica noastră drept măritoare cântă unele ca acestea, în slava utreniei din sfânta și marea Duminecă a Paștelor. „Ziua învierii și să ne luminăm, noroadă!...Unul pe altul să ne îmbrățișăm!” Ci, în ceasurile de față, când noi, în biserici, cântăm bucuria îmbrățișării de pace, întru pomenirea învierii Domnului – în aceste ceasuri, se abat urgiile și prăpădurile vărsării de sânge nevinovat, ca niște porți desferecate ale iadului, în bătăliile crâncene ce se poartă, de câțiva ani încoace, pe pământul pârjolit al unor țări ca Vietnamul, Malaya și Coreea, care nu vor altceva decât să-și vadă, în tihnă, de treburile lor, de creșterea copiilor și de sădirea pomilor, de zidirea băilor și luminarea omului...Inima noastră de arhiereu, inima voastră, fiii mei sufletești, inimile tuturor creștinilor adevărați...se cutremură și sunt cuprinse de scârbă neostoită, la auzul veștilor despre războaiele ce se poartă asupra Coreii și altor țări, de către câinii veacului nostru, imperialiștii americani și englezi.”

Cum, între timp, murise Stalin, Valerian Zaharia a considerat nimerită o reverență în fața acestuia, chiar într-o pastorală de Paște: „Biserica Ortodoxă Română, ierarhia, preoțimea și credincioșii săi, transmit Bisericii Ortodoxe Ruse și credincioșilor săi, precum și întregului popor sovietic, sincera ei părere de rău pentru încetarea din viață a generalisimului Stalin, marele stegar al păcii între toate popoarele lumii.”²⁰

Exemplele ar putea continua la nesfârșit, însă ne vom opri doar la pastorală dată cu prilejul teofaniei de la Pișcari, regiunea Satu Mare. Aici „s-a lansat zvonul despre arătarea unei vedenii pe geamul bisericii din acea comună”.²¹ Inițiatorul acestei „pretinse teofanii” era îngrijitorul bisericii, care era susținut de preotul Vasile Bota, „greco-catolic clandestin”. Lansarea zvonului „a avut ca efect atragerea în scurt timp spre pretinsele minuni a unui număr însemnat de cetățeni din întreaga regiune, cât și din alte regiuni”. Fenomenul s-a extins și în alte localități din regiune. Dacă se pornește de la „clasica” imagine pe geam, ulterior se face trecerea la un topos tipic catolic, „instigatorii” fenomenului căutând să-i convingă pe oameni să meargă în pelerinaj la Pișcari, să vadă minunea înlăcrimării statuii Fecioarei Maria din biserica parohială. Fenomenul era interpretat drept un semn divin trimis greco-catolicilor cărora li se interzisese Biserica.

²⁰ Ibid., ff. 57-61.

²¹ Despre fenomenul vedeniilor, mai ales al aparițiilor pe geamuri, vezi George Enache, *Ortodoxie și putere politică*, 498-589.

Securitatea a trecut la măsuri, mai ales că la combaterea fenomenului fuseseră trimiși câțiva clerici, fără sorți de izbândă. Au fost arestate mai multe persoane bănuite că întrețineau acest fenomen, printre care preoții foști greco-catolici care retractaseră revenirea la ortodoxie: Vasile Bota, deși slujea în continuare în Biserica Ortodoxă; Ember Nicolae, Alexandru Mihalca, Leontin Micu, alături de mai mulți credincioși apropiați, în total 18. În acest caz, inițial, Securitatea a arestat 62 de persoane. Însă, în urma cercetărilor preliminare, s-a constatat că 39 de reținuți nu au avut o atitudine din care să rezulte o contribuție la acest caz, fiind considerați țărani săraci și mijlocași, cu un nivel cultural foarte scăzut, ușor influențabili la superstiții și misticism”.

După încheierea anchetei, în iulie 1953, lotul rezultat, în frunte cu preotul Vasile Bota, a fost trimis în justiție. În urma sentinței nr. 433/8 iulie 1953 prin încadrările de la art. 327, alin. 3, delictul de „instigare publică”, și art. 329, „răspândiri de știri false”, din Codul Penal, erau condamnați între 2 și 4 ani închisoare corecțională.²²

În contextul acestor evenimente, episcopul Valerian a emis o pastorală în care discută pe larg chestiunea teofaniilor, ajungând să nege practic posibilitatea ca Dumnezeu să se mai arate vreodată oamenilor, concepție pe care o va reitiera și cu alte prilejuri:

„Ați auzit cu toții de satul Pișcari, de unde a ieșit vestea că acolo s-ar întâmpla anumite „arătări” și „minuni”. Că Hristos și Maica Domnului s-ar arăta când pe un geam al bisericii, când pe altul, când pe o ușă, când pe un perete, când într-o formă când într-alta.

Unii oameni lesne crezători și-au lăsat numaidecât ocupațiunile și s-au pus pe drumuri, plecând într-acolo cheltuind bani în zadar și răspândind mai departe zvonurile mincinoase și tendențioase.

Desigur oameni serioși și treji la minte și-au dat seama numaidecât că la mijloc e o înșelăciune și că toate „arătările” despre care se vorbea sunt simple năzăriri și născociri ale unor oameni interesați.

Zvonurile acestea au circulat și în legătură cu pretinse „arătări” și „minuni” din satul Voevozi, precum și din alte părți ale eparhiei noastre.

Mai anii trecuți au venit astfel de zvonuri de dincolo de Carpați, precum și din diferite părți ale țării. Dar cum au venit, așa s-au risipit. Disparația lor e o dovadă de netemeinicia lor...

Pretinsele minuni și revelații particulare, ca și cele de care vă vorbim astăzi, nu au nici un temei în Sf. Scriptură și în Sf. Tradiție a Bisericii...

²² ACNSAS, FP/Satu Mare, dosar 738, vol. 6, ff. 1-12, 155-158.

Sunt unii oameni care vor să-l vadă pe Hristos. Ei vor să vadă cu ochii lor slabi, trupești lumina orbitoare a soarelui Dumnezeu. Ei vor să vadă minuni și descoperiri noi din partea lui Dumnezeu.

Dar ceea ce este dumnezeiesc nu poate fi văzut de ochi omenești. Ceea ce e infinit și veșnic nu poate fi văzut de aceea ce e mărginit și trecător.

Lui Moise care voia cu orice preț să vadă pe Dumnezeu, i s-a spus clar: „Fața mea nu vei putea să mi-o vezi, căci nu poate să mi-o vadă și să trăiască...fața mea nu se poate vedea” (Exod, 33, 20-30). Deci, dacă cineva ar putea totuși să vadă o persoană dumnezeiască, acela ar trebui să moară în cazul acesta.

Tot lui Moise, Dumnezeu îi poruncește să condamne la moarte pe toți vizionarii și proorocii falși, zicând: „Dacă se va scula din mijlocul tău un prooroc sau un visător de vise, care-ți va vesti un semn sau o minune...și se va împlini semnul și minunea aceea de care ți-a vorbit el, să nu asculți de acest prooroc sau visător de vise..., proorocul sau visătorul acela să fie pedepsit cu moartea” (Deut. 13, 1-5).

Creștinii de bună credință trebuie să fie convinși că persoanele divine nu pot fi văzute de oameni. Pretinsele vedenii au fost prevăzute de însuși Domnul Hristos prin gura evanghelistului Matei care scrie: Când va spune cineva: „Iată Hristosul este aici sau acolo să nu credeți. Căci se vor scula Hristoși mincinoși care vor face semne mari și minuni, până acolo încât să înșele, dacă va fi cu puțință, chiar pe cei aleși” (Matei 24,24). Iată dar că Hristos ne-a spus cu aproape 2000 de ani înainte cele ce se întâmplă astăzi la Pișcari, Voievozi, etc., condamându-le cu asprime.

Evanghelistul Ioan spune că: „pe Dumnezeu nimeni nu l-a văzut vreodată” (Ioan 1, 18) iar în cântarea a IX-a din slujba înmormântării, Biserica ne spune: „Pe Dumnezeu a-l vedea nu este cu puțință oamenilor, spre carele nu cutează a căuta nici oștile îngerești.”

Când Mântuitorul Hristos s-a apropiat de Simon Petru și a vrut să intre în casa lui, acesta a căzut cu spaimă la picioarele lui strigând: „Doamne ieși de la mine că om păcătos sunt.” Simon Petru se știa păcătos și nu se simțea vrednic să-l vadă pe Dumnezeu în casa lui. Atunci noi, cei de azi, care suntem cu mult mai slabi și păcătoși, cum vrem să-l vedem pe Dumnezeu? Dacă apostolul Petru, care prin credința și sfințenia lui a fost mai presus de noi, atunci noi cum îndrăznim a crede că l-am putea vedea pe Dumnezeu și-i pretindem semne și minuni?

„Învățătorule, mai fă-ne semne ca să credem” ziceau fariseii și cărturarii către Mântuitorul.

„Neamul acesta decăzut și desfrânat...cere semn, zicea Iisus, dar nu se va da lui decât semnul lui Iona proorocul”, adică semnul morții și al învierii sale.

Oare nu ni se adresează și nouă aceste cuvinte de mustrare. Oare nu suntem și noi în chipul fariseilor care alergau mereu după semne și minuni, dar voia lui Dumnezeu nu o împlineau? Oare nu jignim noi bunătatea lui Dumnezeu când părăsim satele și bisericile noastre, unde Hristos este prezent în sf. cuminicătură și alergăm după Hristoși falși, după arătări și semne mincinoase, născocite de mintea bolnavă a oamenilor?

Sfinții părinți ai bisericii și pustnicii, care au trăit o intensă viață duhovnicească, ne învață să nu dorim vedeniile și minunile, ci să avem o atitudine rezervată față de ele.

Din Sf. Tradiție vă citez opinia Sf. Teodosie, cel mai de seamă ucenic al Sf. Pahomie, care ne învață: „Un om care are credință vie și împlinește poruncile, valorează mai mult decât unul care are darul viziunilor.”

Sf. Antonie cel Mare de asemenea ne învață: „Nu trebuie să dați mare însemnătate faptelor extraordinare, ci căutați mai bine de a bineplăcea lui Dumnezeu. Nu trebuie a se lăuda cineva că poate să alunge diavolul din trupurile oamenilor și că are darul tămăduirilor...”

Sf. Nil este mai categoric când poruncește: „Să nu dorești a vedea pe pământ nici îngeri, nici alte puteri îngerești și nici chiar pe Mântuitorul, de frică de a nu-ți pierde mintea și să iei lupul drept păstor și să adori pe draci. Dacă un înger îți apare, păzește-te de a-l admite ca atare, zicându-ți în sine: Eu păcătosul sunt nevrednic să văd un înger.”

Un călugăr se mărturisea unui preot bătrân că are vedenii, că i se arată îngeri... Bătrânul îi răspunde: „Decât ai vedea îngeri, mai bine ți-ai vedea păcatele. Du-te deci în chilie și vezi de păcatele tale.”

Părinții duhovnicești nu prețuiau vedeniile, ci virtuțile. „cea mai minunată viziune, zice Sf. Pahomie, este un om, care se distinge prin curățenie și smerenia sufletului său. Deci sfinții din calendarul bisericii au fost canonizați nu pentru vedeniile lor, ci pentru sfințenia vieții lor.

Dacă aceasta este învățătura bisericii și dacă acestea sunt părerile Părinților duhovnicești, care au fost adânci cunoscători ai dogmelor bisericii, noi avem datoria să-i credem, să-i ascultăm și să nu umblăm pe drumuri și prin diferite sate după „arătări” și „minuni”.

Iubiții mai fii sufletești,

În legea fundamentală a țării noastre, Constituția, s-a fixat dreptul la libertatea conștiinței și la libertatea religioasă pentru toți cetățenii. Fiecare poate să creadă, să se închine și să se roage după credința sa. Regimul nostru de democrație populară a acordat libertate deplină și egalitate de drepturi tuturor cultelor religioase.

Fiecare creștin are datoria să fie recunoscător regimului și să nu abuzeze de drepturile primite. Fiecare creștin are datoria să ajute regimul în munca lui de

construire a vieții celei noi, iar nu să-i pună piedici prin purtarea de zvonuri și prin neglijarea îndatoririlor patriotice, umblând după arătări și minuni false și mincinoase, inventate de vrăjmașii patriei și ai poporului, cu scopul de a sustrage credincioșii de la rosturile lor.

Să îngrijim cu sfințenie ca practicile noastre religioase să nu fie întinate, să nu degenereze în anarhie religioasă. Să grijim ca credința noastră să nu fie speculată de oameni răi, de speculanți și de dușmani ai bisericii și patriei...”²³

Nu este locul să analizăm argumentele, mai mult sau mai puțin fundamentate, ale episcopului Valerian în legătură cu chestiunea teoganiilor. Remarcăm doar interpretarea hilară a întâlnirii Mântuitorului cu Simon Petru. Reamintim: „Când Mântuitorul Hristos s-a apropiat de Simon Petru și a vrut să intre în casa lui, acesta a căzut cu spaimă la picioarele lui strigând: „Doamne ieși de la mine că om păcătos sunt.” Simon Petru se știa păcătos și nu se simțea vrednic să-l vadă pe Dumnezeu în casa lui. Atunci noi, cei de azi, care suntem cu mult mai slabi și păcătoși, cum vrem să-l vedem pe Dumnezeu? Dacă apostolul Petru, care prin credința și sfințenia lui a fost mai presus de noi, atunci noi cum îndrăznim a crede că l-am putea vedea pe Dumnezeu și-i pretindem semne și minuni?” Cu alte cuvinte, Simon Petru nu se simțea vrednic să-l vadă pe Hristos în casa sa, dar vorbea cu Hristos, care, în cele din urmă, a intrat în casa lui Simon Petru! Asemenea argumente vor fi atacate de oameni din biserică, apărători ai ideii de teofanie, cum a fost părintele Nil Dorobanțu, care va argumenta posibilitatea vederii lui Dumnezeu tocmai prin faptul că, în zilele lui Ponțiu Pilat, Dumnezeu Fiul a călcat pe țărâna țării sfinte și a fost văzut și atins de mii de oameni.²⁴

Oricum, textul este un model de propagandă comunistă, mascată vag sub haine teologice, transformând creștinismul într-o simplă doctrină, iar nu într-o religie vie, în care relația Dumnezeu-om este una esențială.

Și atunci, cum s-a ajuns ca un om așa fidel puterii comuniste să fie scos din scaunul episcopal în 1969? Pentru că, uneori, un instrument așa de loial poate genera mai multă pagubă decât folos. Dacă citim dosarele, mirarea este nu de ce a fost scos, ci de ce așa târziu.

Începem cu relația, de la început deficitară, cu preoțimea din eparhia Oradiei. Valerian a preluat o anumită structură a cancelariei eparhiale după Nicolae Popovici, dominată de fideli ai acestuia, fie de persoane, precum Nemeș Roman sau Andrei Coman, care a complotat activ împotriva lui Nicolae Popovici, Coman sperând să primească el postul de episcop.²⁵ Evident că aceste persoane au fost

²³ ACNSAS, fond Informativ, dosar 5181, vol. 1, ff. 64-65.

²⁴ Nil Dorobanțu, *Teofania* (Editura Floare de April, 2016).

²⁵ ACNSAS, fond Informativ, dosar 5108, vol. 1, f. 100.

înlăturate și aduse altele, printre care se remarcă preotul Constantin Olariu.²⁶ Acesta a fost acuzat, pe bună dreptate, că este unul dintre (co)autorii operei scriitoricești impresionantă a lui Valerian însă intimitatea cu episcopul a dus la conflicte între cei doi, deoarece Valerian simțea că i se ia din autoritate.

Conflictele lui Valerian Zaharia au depășit rapid spațiul cancelariei eparhiale, ajungând și în teritoriu. În dosare este bine documentat conflictul lui Valerian cu puternicul protopop de Satu Mare, Iosif Țint.²⁷ Însă, dincolo de conflictele pentru putere de la nivelul conducerii eparhiei, ceea ce deranja era modul urât în care Valerian Zaharia se comporta în timpul slujbelor efectuate prin parohii, răstindu-se la credincioși și admonestând încontinuu pe preoți²⁸.

Valerian Zaharia obișnuia să informeze direct guvernul despre ce se întâmplă în Biserică, dar era și un informator activ al Securității, fapt care, în rândurile sinodalilor, a fost valabil doar pentru câteva persoane, în toată istoria regimului comunist. Această loialitate totală îl făcea pe Valerian Zaharia să se considere intangibil și să se manifeste în moduri extrem de riscante. Ori, dacă Valerian era informator, și Nemeș Roman și Constantin Olariu și Iosif Țint erau la rândul lor informatori ai Securității. Dosarele lui Valerian sunt un caz de studiat despre cum nu doar Securitatea se folosea de informatori, dar, la rândul lor, unii informatori se foloseau de relația lor cu Securitatea pentru a-și atinge anumite scopuri. Bunăoară, Nemeș Roman reclama că Valerian Zaharia, fost legionar, continua să acorde sprijin foștilor legionari, printre care și Constantin Olariu.²⁹ La rândul său, Constantin Olariu arăta ofițerului de Securitate că Valerian Zaharia s-a deconspirat ca informator al Securității în mod public. Olariu mai spunea că episcopul impusese preoților un sistem de rapoarte/note informative, prin care încerca să controleze viața eparhiei și pe care le folosea la redactarea notelor informative.³⁰ Iosif Țint, pe de altă parte, considerat de autorități pilon de nădejde al acțiunii de reunificare din zona Satu Mare, unde majoritatea covârșitoare a populației fusese greco-catolică, raporta că episcopul mai mult îl încurcă decât îl ajută în activitatea sa.³¹ Problema de la Satu Mare - Maramureș a ajuns așa de acută, încât s-a pus problema mutării regiunii de la eparhia Oradea la cea de Cluj, fapt care, în cele din urmă, s-a și întâmplat.

²⁶ ACNSAS, fond Informativ, dosar 5108, vol. 1, f. 297.

²⁷ ACNSAS, fond Informativ, dosar 5108, vol. 1, f. 37.

²⁸ ACNSAS, fond Informativ, dosar 160111, vol. 1, f. 267.

²⁹ ACNSAS, fond Informativ, dosar 160111, vol. 1, f. 260.

³⁰ ACNSAS, fond Informativ, dosar 160111, vol. 2, f. 97 (declarație Constantin Olariu din 14 octombrie 1958).

³¹ ACNSAS, fond Informativ, dosar 160111, vol. 2, f. 56.

Diversele rapoarte, note informative date de cei împlicinați se constituie într-un dosar halucinant, care chiar și Securității Oradea îi era greu să-l gestioneze. Obligați de semnalările primite, Securitatea îi deschidea episcopului Valerian un dosar de urmărire informativă, numit, straniu, dar expresiv, „Hiena”. Dosarul de urmărire a mers în paralel cu cel în care se adunau notele informative date de episcop. Până la urmă, Securitatea s-a mulțumit să-i lase pe clerici să se confrunte între ei, interesul fiind să-i folosească pe mai departe pe toți pentru a afla ce se întâmplă în biserică.

Aceeași încredințare în sprijinul autorităților de stat l-a determinat pe Valerian să fie într-un conflict interminabil cu patriarhul Justinian și majoritatea membrilor Sinodului.³² Obişnuia să ia notițe din timpul ședințelor Sf. Sinod și să prezinte discuțiile de acolo în cadrul unor rapoarte către autorități, crezând că astfel îi va lovi pe inamicii săi. Și-a dorit foarte mult să devină mitropolit la Sibiu și a refuzat orice control asupra a ceea ce scria, chiar dacă în textele sale asocierea dintre comunism și creștinism era prea evidentă.

Valerian ignora însă că și alți membri ai Sinodului aveau „spate” în rândurile guvernului iar agitația necurmată a episcopului orădean a determinat pe ceilalți sinodali să se solidarizeze constant cu propunerile patriarhului Justinian. Ori, cu toată loialitatea lui Valerian, guvernul nu era interesat să-și strice relațiile bune cu un întreg sinod, pentru ambițiile unui singur episcop mereu agitat.

Există la dosar o notă informativă din iulie 1953, extrem de interesantă, în care este relatată audiența pe care Petru Groza i-a acordat-o lui Valerian, din care se poate vedea modul în care liderul politic vede lucrurile într-un mod mult mai complex decât conflictualul episcop:

„Valerian a mai afirmat că se simte foarte prost din cauza răului tratament la care este supus de Justinian, acesta atribuindu-i lui Valerian toate eșecurile planurilor sale în politica bisericească și că Justinian l-a izolat pe Valerian complet în tot timpul ședințelor Sinodului și a Adunării Naționale Bisericești.

Tov. Dr. Groza l-a făcut atent pe Valerian că îi va povesti cum a procedat el în unele ocazii astfel ca Valerian să tragă învățămintele necesare.

Astfel, tov. Dr. Groza i-a spus lui Valerian că, mai demult, a trecut clandestin frontiera în Iugoslavia și s-a întâlnit cu Tito pe care l-a cucerit sufletește ca să renunțe la pretențiile lui asupra Banatului.

În continuare, tov. Dr. Groza i-a mai povestit lui Valerian că tot prin vorbă bună a reușit să obțină de la tov. Stalin și Vâșinschi Ardealul, deoarece aceștia intenționau să-l cedeze ungurilor.

³² ACNSAS, fond Informativ, dosar 5108, vol. 1, f. 37.

Tov. Dr. Groza i-a mai spus lui Valerian că prin felul său de a pune probleme și a discuta cu preopinienții săi (persoane care susțin păreri contrarii), a reușit să-l facă pe Dimitrov să schimbe atitudinea față de Biserica bulgară.

Ca o concluzie, Dr. Groza l-a sfătuit pe Valerian să-și schimbe atitudinea față de Justinian Marina, să-i prezinte spre cenzurare acestuia toate articolele și cărțile pe care le scrie, chiar dacă acest procedeu nu este utilizat de ortodocși.

Valerian a răspuns că nu înțelege să schimbe atitudinea și că cenzurarea scrierilor sale de către patriarh este un procedeu odios pe care îl utilizează numai catolicii, și că el este sincer atașat regimului, în timp ce Justinian l-a sfătuit pe Valerian de mai multe ori să nu scrie prea mult în spiritul regimului pentru că astfel angajează prea mult Biserica.

Legându-se de această declarație de atașament față de regim a lui Valerian, tov. Dr. Groza i-a cerut să fie sincer și să-i mărturisească adevărat dacă în timpul ședinței sinodului a luat note despre cele discutate și dacă aceste note le-a adus la cunoștința cuiva. La răspunsul negativ a lui Valerian, tov. Dr. Groza i-a spus că nu este sincer deoarece știe că afirmația dușmănoasă a lui Nicolae Bălan, care a refuzat decorația dată de guvern, a fost adusă la cunoștința unei instituții înalte, în mod eronat, de către episcopul Valerian.

După ce Valerian a negat din nou că el ar fi fost cel care a informat guvernul, tov. Dr. Groza a afirmat că acela care a făcut această afirmație este un agent periculos al reacțiunii și că această metodă de dezinformare este opera Intelligence Service-ului.

La încheierea discuției, tov. Dr. Groza l-a sfătuit insinuant pe Valerian să-l asculte pe el și să procedeze așa cum îl învață, ca să nu pățească ca fostul episcop Nicolae Popovici care a ajuns la mănăstire.”³³

Rezumând, Groza îi recomanda lui Valerian Zaharia să se integreze în echipă, să nu devină un lup singuratic în sinod, atacând pe unul sau altul cu prin ceea ce azi se numește „fake news” trimise la guvern (cum a procedat în cazul Nicolae Bălan). Elegant, Groza îi sugerează lui Valerian că astfel de gesturi îl echivalează pe episcop cu un veritabil „dușman al poporului”, care are drept obiectiv destabilizarea situației din țară, avertizându-l că poate să aibă și el soarta lui Nicolae Popovici.

La fel de nechibzuit s-a purtat Valerian Zaharia și cu împuterniciții de culte din teritoriu. Dacă în primii azi, notele informative relatau despre perfecta sincronizare dintre episcop și împuterniciți, în următorii ani avântul lui Valerian,

³³ ACNSAS, fond Informativ, dosar 160111, vol. 2, ff. 1-2.

mereu cu un pas înainte de a ghici ce dorea partidul, a făcut ca lucrurile să devină și în acest caz intolerabile.³⁴

Momentul de ruptură îl reprezintă revoluția maghiară din 1956, care a avut un impact imens în zona Oradiei. Totul a fost bulversat și autoritățile au fost obligate să depună eforturi serioase pentru a liniști lucrurile. În aceste condiții, conferințele interconfesionale patronate de către Valerian și-au pierdut din importanță, iar episcopul ortodox nu mai este acel *primus inter pares*, cum poza înainte. Împuterniciții de culte sunt mult mai îngăduitori cu reprezentanții cultelor maghiare, fapt care-l face pe Valerian să-și amintească de trecutul său legionar și să acuze pe împuterniciți de faptul că au trădat cauza națională și-i promovează pe maghiari în dauna românilor, agitănd pericolul anexării episcopiei sale la Ungaria.³⁵

De fapt, treptat, Valerian devine un defazat, care rămâne prins în proiectul stalinist din primii ani ai regimului comunist, fără să-și dea seama de evoluțiile istorice. Apogeul îl reprezintă deschiderea României către Occident, iar în cadrul acesteia un rol important l-a jucat diplomația bisericească. Timpul congreselor pentru pace ale bisericilor din lagărul comunist trecuse. Acum regimul trimitea în Occident reprezentanți ai tuturor cultelor, pentru ca să stabilească contacte cu bisericile din vest și să convingă Occidentul că în România nu este persecuție religioasă, unul din condițiile cheie pentru realizarea dialogului Est-Vest.³⁶ Ori, Valerian este absolut înnebunit de faptul că în Occident sunt trimise persoane care înainte avuseseră o relație proastă cu statul comunist, ba chiar fuseseră arestate ani buni. Pur și simplu, nu era capabil să înțeleagă cum el, cel mai loial colaborator al comuniștilor, este dat deoparte. Explicația i-a furnizat-o tocmai Constantin Olariu, care îi explică episcopului roșu că regimul nu-l poate trimite pe el în afară, dată fiind faima sa de comunist, ci preferă să trimită oameni care au fost, din contra, victime ale regimului până nu de mult, ca să demonstreze că Biserica are autonomie, este ceva aparte de stat, nu o entitate golită de sens.³⁷ Prin urmare, în noul context, rolul unui episcop „comunist” precum Valerian devenise complet irelevant.

³⁴ ACNSAS, fond Informativ, dosar 5108, vol. 1, f. 78. Într-un raport din 1952 se spunea că „episcopul, cu toată puterea lui, caută să fie îndeplinite toate sarcinile în colaborare sinceră cu autoritățile locale. Are o colaborare justă și cu împuternicitul Ministerului de Culte.” Ulterior, situația se schimbă radical, cum arată un raport din 1964 (ACNSAS, fond Informativ, dosar 5108, vol. 3, f. 2) și unul din 1966 (ACNSAS, fond Informativ, dosar 5108, vol. 3, f. 188)

³⁵ ACNSAS, fond Informativ, dosar 5108, vol. 3, f. 13.

³⁶ George Enache, *Monahismul ortodox românesc și modernitatea. De la Regulamentele Organice la Decretul 410* (București: Editura Eikon, 2024), 187-188.

³⁷ ACNSAS, fond Informativ, dosar 5108, vol. 8, f. 16.

Nu în cele din urmă, îl irita maxim dialogul inițiat între Biserica Ortodoxă și Biserica Romano-Catolică, pe care o combătuse cu atâta vehemență în paginile *Universului* în 1949.³⁸ Un univers întreg (i) se prăbușea.

Practic, în ultima parte a activității sale ca episcop, Valerian a devenit complet izolat, stârnind nemulțumiri în toate părțile. Fără a mai spera să ajungă mitropolit la Sibiu, el își dorea să plece din Oradea, unde reușise să se pună rău cu toată lumea. Speră să fie mutat episcop la Roman sau la Galați, unde credea că este mai liniște, dar toată lumea se ferea de el. Mai mult, preoții din eparhie continuau să trimită reclamații după reclamații.³⁹

Scoaterea din scaun a lui Valerian Zaharia de la sfârșitul anului 1969 face obiectul mai multor documente, prinse în dosarele personale ale episcopului. Totul este însă redat sintetic și precis într-o notă informativă din decembrie 1969. Cităm:

„În toamna aceasta, cu ocazia festivităților de la Alba Iulia, episcopul Valerian a avut o ieșire necontrolată și violentă împotriva episcopului, fost unit, Visarion Ploieșteanu – cu titlu de vicar al Mitropoliei Ardealului și cu slujirea la catedrala din Alba Iulia...

Ieșirea lui Valerian a fost penibilă și grosolană, pentru că l-a acuzat pe Visarion Aștilean că este agentul papei, că a voit să treacă frontiera – în mod fraudulos în Iugoslavia, că a fost prins de noi și că pentru aceasta el și un fost preot unit au făcut câțiva ani închisoare, ceea ce este real.

Tovarășul secretar general Dogaru (șeful Cultelor, n.n.) a protestat pe loc împotriva ieșirii lui Valerian, prevenindu-l că va fi sancționat.

Cu ocazia ședinței sinodului din decembrie a.c., tov. Bodnăraș a chemat la el pe mitropoliții: Justin al Moldovei, Nicolae Mladin al Ardealului, Nicolae Corneanu al Banatului și Firmilian al Olteniei – plus pe patriarhul Justinian și, printre altele, le-a adus la cunoștință dezangajarea lui Valerian din funcția de episcop al Oradei, și cerându-le ca formele să fie făcute de Sfântul Sinod.”⁴⁰

Conform unei alte note informative, în „decembrie 1969 a fost chemat în audiență împreună cu secretarul general al Departamentului (D. Dogaru, n.n.) la tov. Emil Bodnăraș, unde i s-a comunicat – pe scurt, că este trecut la pensie, pentru motivul că de mai mulți ani a adoptat o poziție recalcitrantă în relațiile cu organele de stat și de partid, nu s-a supus hotărârilor sinodului, că în poziția sa a căutat să persecute persoane clericale pe care știe că sunt atașate regimului din țara noastră, dându-i exemplu pe un fost protopop de Satu Mare (Iosif Țint, n.n.), pe un oarecare

³⁸ ACNSAS, fond Informativ, dosar 5108, vol. 3, f. 10.

³⁹ ACNSAS, fond Informativ, dosar 5108, vol. 8, f. 18.

⁴⁰ ACNSAS, fond informativ, dosar 160111, vol. 5, f. 61.

preot care s-a aruncat în fântână din cauza persecuțiilor la care a fost supus de către el – adică de către Valerian.

Valerian i-a spus informatorului că a încercat să se dezvinovățească în fața tov. Emil Bodnăraș, dar că nu i s-a permis să scoată o vorbă, pentru motivul că de mai multe ori s-a angajat să-și revizuiască poziția, i s-a dat termen de îndreptare mai bine de 10 ani, însă, în loc să-și regrete angajamentele a călcat în mod grosolan toate dispozițiile primite de la forurile superioare, și că audiența cu aceasta a fost încheiată.

Același procedeu s-a întrebuițat și la Sinod, unde a fost pus în discuție, nu i s-a mai dat cuvântul să se apere și, în unanimitate Sinodul a votat trecerea sa la pensie, putând să stea ori particular ori la o mănăstire, la alegere.”⁴¹

Așa s-a încheiat cariera ecleziastică a celui mai comunist dintre ierarhii Bisericii Ortodoxe Române. După pensionare, s-a stabilit în București, slujind la diferite biserici, trecând la cele veșnice pe 13 martie 1996, după câteva luni de boală grea.

BIBLIOGRAFIE

Surse documentare

Arhivele Consiliului Național pentru Studierea Arhivelor Securității (ACNSAS), fond Informativ, dosar 5108, dosar 160111

Studii

1. „Valerian Zaharia.” Accesat octombrie 2024. https://ro.wikipedia.org/wiki/Valerian_Zaharia.
2. Ailioaei, Vasile. „Trecerea la cele veșnice a episcopului Valerian Zaharia (1905—1996).” *Biserica Ortodoxă Română* anul CXIV, nr. 1-6 (ianuarie-iunie 1996).
3. Enache, George. *Biserica în comunism. Modele și mărturii*. București: Editura Eikon, 2014.
4. Enache, George. *Monahismul ortodox românesc și modernitatea. De la Regulamentele Organice la Decretul 410*. București: Editura Eikon, 2024.
5. Enache, George. *Ortodoxie și putere politică în România contemporană*. București: Editura Nemira, 2005.

⁴¹ ACNSAS, fond Informativ, dosar 160111, vol. 5, f. 89.

6. Enache, George. *Sandu Tudor (părintele Daniil) ideologiile extremiste și poliția politică* (București: Editura Lumea Credenței, 2018).
7. Păcurariu, Mircea. „Valerian Zaharia.” *Dicționarul teologilor români*. Sibiu: Editura Andreiană, 2014.
8. Vasilache, Haralambie. *De la Antim la Pocrov*. București: Editura Eikon, 2015.